

Forvaltning eller foretak?

Staten må organisere sin virksomhet slik at den står under politisk ledelse og kontroll. Overføring av ansvar for forvaltningsoppgaver til foretak eller selskaper flytter makt fra de folkevalgte til selskapenes styrever.

I løpet av de siste tiårene har mange forvaltningsorganer blitt omgjort til foretak. Solberg-regjeringen har videreført denne politikken. Samtidig utredes ytterligere overføring av forvaltningsoppgaver i offentlig sektor til ulike foretaksmodeller. Bruken av foretaksmodeller i offentlig sektor må underlegges en helhetlig gjennomgang for å vurdere hensiktsmessigheten av organisasjonsformen. NTL mener at de siste årenes opprettelser av statsforetak må revurderes. Den politiske kontrollen over tjenestene må styrkes. Oppgaver som i dag utføres av forvaltningen, må ikke overføres til eksisterende eller nyopprettede statsforetak. Velferdsoppgaver må skjermes mot en markedslogikk hvor innbyggerne reduseres til kunder. Samfunnet må sikre politisk og demokratisk kontroll over de skattefinansierte tjenestene. Utviklingen mot at stadig større deler av offentlig sektor underlegges en markedslogikk må snus.

De siste årene har regjeringen overført oppgaver fra forvaltningen gjennom innføring av en konsernmodell i helseforvaltningen. Utflytting av personal- og arkivtjenester fra blant annet Folkehelseinstituttet og Helsedirektoratet har ført til uklarhet om ansvarsområder. Man har opprettet kvasi-markeder mellom forvaltningen og foretakene, hvor tjenester som tidligere ble utført av egne ansatte nå må kjøpes fra foretaket for det mangedobbelte.

I Jeløya-erklæringen varslet regjeringen at den vil ta initiativ til å se på ulike tilknytningsformer for universitets- og høyskolesektoren. Kunnskapsdepartementet skal legge frem sin anbefaling rett over nyttår. Regjeringen argumenterer med at en foretaksmodell i universitets- og høyskolesektoren vil øke institusjonenes autonomi. NTL frykter det motsatte: Vi mener at en foretaksorganisering vil svekke den demokratiske styringen av sektoren, og samtidig være en trussel mot det interne universitets- og høyskolelederskapet. I dag er universitetene og høyskolene organisert som statlige forvaltningsorganer med særskilte fullmakter. Sektoren er faglig uavhengig og beslutter selv spørsmål knyttet til intern organisering, styring og ledelse. En høy basisfinansiering vil også i fremtiden være nøkkelen til å gi sektoren reell autonomi og handlingsrom til å utvikle særskilte satsningsområder og prioriteringer. Samtidig er det avgjørende at større investeringer, for eksempel knyttet til bygningsmassen, må være underlagt politiske prioriteringer over statsbudsjettet.

Med dagens organisering er sektorens autonomi ivaretatt ved at hoveddelen av styrerepresentantene består av lærestedets egne ansatte og studenter. Samtidig gir universitets- og høyskoleloven vern mot politisk instruks og sikrer den akademiske friheten over undervisning og forskning. En foretaksmodell vil bli mindre demokratisk og kan presse frem et avtaleverk som svekker arbeidsvilkårene i sektoren. NTL vil motsette seg enhver endring som øker ledelsens makt på bekostning av de ansattes rettigheter.

Dagens organisering sikrer også lik rett til utdanning, uten skolepenger, og med studentsamskipnader som tilbyr helhetlig studentvelferd for alle studenter. Denne modellen er under press. NTL advarer sterkt mot en utvikling hvor samskipnadene overfører velferdsoppgavene og deler av driften til private selskaper, slik som ved studentsamskipnaden i Oslo og Akershus, hvor eiendomsforvaltningen nylig er blitt privatisert. NTL krever at samskipnadenes muligheter til å opprette selskap hvor profitten ikke går tilbake til studentvelferd må innskrenkes ved lov. Alt overskudd må komme studentene til gode.